

**ЕКОНОМІКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 338.432:631.53.01.003.13:635.112

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ
ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА
НАСІННЯ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ ©**

*Г.М. КАЛЕТНИК,
доктор економічних наук, професор,
академік НААН України,
президент ННБК "Всеукраїнський
науково-навчальний консорціум",*

*В.І. СТАРОСУД,
директор Ялтушківської
дослідно-селекційної станції
ІБК і ЦБ НААН України,
(с. Черешневе),*

*С.Е. АМОНС,
кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри економіки,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)*

Стаття присвячена питанням організаційно-економічних засад підвищення ефективності виробництва насіння цукрових буряків в умовах Вінницької області. Обґрунтовано, що основним чинником ефективного функціонування підприємств цукробурякового підкомплексу держави є його економічний механізм, удосконалення якого розглядається як система організаційних, технологічних, економічних і екологічних важелів та методів управління якістю продукції, як фактора підвищення конкурентоспроможності підприємств цукробурякової галузі, що в процесі взаємодії забезпечують сукупність високих показників діяльності підприємств цукробурякової галузі.

Встановлено, що основною умовою підвищення рівня економічної ефективності й конкурентоспроможності цукробурякової галузі в умовах ринкових перетворень є зростання рівня врожайності та поліпшення якості насіння цукрових буряків вітчизняної селекції.

На основі проведених наукових досліджень на базі Ялтушківської ДСС обґрунтовано організаційно-економічні засади вирощування насіння цукрових буряків. У підсумку акцентується увага на тому, що важливим фактором підвищення врожайності та збільшення валових зборів насіння цукрових буряків, покращення його якості в умовах Вінницької області є застосування високоефективних технологічних процесів і технологій, які поєднують новітні досягнення селекції, насінництва, способів сортової агротехніки, хімізації та механізації вирощування насіння цукрових буряків.

Ключові слова: витрати, виробництво, галузь, насіння, цукрові буряки, ресурси, технології, ефективність, прибуток.

Табл. 6. Літ. 13.

© Г.М. КАЛЕТНИК, В.І. СТАРОСУД, С.Е. АМОНС, 2017

Постановка проблеми. Для сучасного суспільства однією із найважливіших проблем є забезпечення населення продуктами харчування в кількості, якості та асортименті, який би гарантував зростання його життєвого рівня і збереження здоров'я. Необхідними умовами для вирішення цієї проблеми, крім іншого, є ефективне функціонування продовольчого ринку; інноваційний розвиток вітчизняного агропромислового комплексу, включаючи і цукробурякове виробництво.

Вітчизняний цукробуряковий підкомплекс – одна з найважливіших стратегічних галузей АПК, оскільки спричиняє вагомий структуроутворюючий вплив у встановленні галузевих пропорцій народного господарства України. Від рівня розвитку його сфер та їх збалансованого функціонування залежить забезпечення потреб населення у важливому продукті харчування – цукрі, а також процес формування регіональних продовольчих ринків. До 1990 р. підприємства цукробурякової промисловості займали перше місце в світі з виробництва бурякового цукру, виробляючи 13-20% від світового його виробництва [1].

Глибока криза, що охопила вітчизняну аграрну сферу, не обійшла і цукробурякову галузь. Досліджувана галузь, не дивлячись на деяке поліпшення окремих показників (середня урожайність, прибутковість буряківництва), на даний час все ще знаходиться в нестабільному стані. Протягом останніх років у галузі спостерігається суттєве коливання посівних площ під цукровими буряками та відповідно валових зборів сировини, обсягів виробництва і реалізації цукру [2].

Поряд з цим результати досліджень вказують на те, що нинішній період є найбільш сприятливим для налагодження ефективного функціонування цукробурякової галузі (досить висока світова ціна на цукор та інші продовольчі товари, зростаючий попит в Азії, поступова переорієнтація виробників цукру-сирцю з очерету на виробництво біоетанолу). Тому стратегічним завданням розвитку вітчизняного цукробурякового підкомплексу має стати відродження власного виробництва до повного забезпечення внутрішніх потреб у цукрі та перехід до його експортних поставок [3].

Продуктивність цукрових буряків у системі виробництва визначається, перед усім, ланкою: гібрид (сорт) - насіння. Оперативне впровадження у виробництво високопродуктивних сортів і гібридів цукрових буряків дозволить товаровиробникам суттєво підвищити збір цукру з гектара [4].

Проте відсутність принципу належного фінансування науки, хронічний дефіцит коштів на фундаментальні дослідження вітчизняних науковців, постійне скорочення фінансування важливих напрямів призводить до втрат передових позицій вітчизняної аграрної науки, в т.ч. у селекції та насінництві. Обсяги реалізації елітного насіння за останні 5-7 років значно скоротились. Порушення вимог методик виробництва насіння в дослідних господарствах призводить до зниження його генетичних та посівних якостей, що часто є причиною зменшення попиту на таке насіння.

Подальший ефективний розвиток цукробурякового виробництва неможливий без впровадження новітніх технологій. Важливим фактором, який дозволить впровадження даних технологій, є відновлення та подальший розвиток вітчизняної селекції і насінництва цукрових буряків на основі стабілізації, збільшення обсягів виробництва власного насіння цукрових буряків, як базової частини цукробурякового підкомплексу АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань організаційно-економічних засад підвищення ефективності насінництва цукрових буряків присвятили свої праці багато науковців-аграріїв, зокрема О. Балагура [4], В. Бондар [2], Г. Гапоненко, В. Доронін [8], Г. Калетнік [3], Л. Карпук [6], М. Коденська [5], М. Роїк, А. Фурса [9], Т. Шутенко [7] та інші.

На сьогодні ними розроблені стратегічні аспекти зміцнення вітчизняного цукробурякового виробництва, структурної перебудови бурякової галузі, підвищення економічної ефективності використання земельних, матеріально-технічних, трудових ресурсів, ціноутворення, формування і функціонування цукробурякового підкомплексу. Однак питання організаційно-економічних засад підвищення ефективності виробництва насіння цукрових буряків на рівні регіону вимагають подальшого наукового обґрунтування і практичного вирішення. Теоретична і практична значимість цієї проблеми зумовила вибір теми статті та її актуальність.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення існуючих проблемних питань, які стосуються організаційно-економічних засад підвищення ефективності виробництва насіння цукрових буряків, що дозволить більш об'єктивно і достовірно оцінити ефективність технологічних процесів, встановити ступінь значимості досліджуваних факторів на результативні показники.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суть організаційно-економічного механізму ефективного функціонування цукробурякового виробництва полягає у поєднанні планування та організації праці, ціноутворенні, інвестуванні, оподаткуванні та кредитуванні, а також залежить від ефективної державної підтримки, страхової та зовнішньо-економічної політики [5].

Забезпечення гнучкого і оперативного реагування на внутрішні і зовнішні зміни в господарському середовищі, а також максимальної зацікавленості працівників усіх виробничих ланок для більш повного використання наявних ресурсів – це деякі з основних принципів ефективного функціонування підприємств цукробурякового підкомплексу.

Продуктивність цукрових буряків залежить від багатьох чинників: ґрунтово-кліматичних умов, упровадження високопродуктивних гібридів, використання якісного насіння, наявності сучасної техніки і технологій, добрив, надійного захисту рослин, високотехнологічної переробки на цукрових заводах та ін. [6].

У сучасних умовах господарювання важливою умовою отримання високих врожаїв коренеплодів цукрових буряків є забезпечення бурякосіючих господарств України якісним насінням, що забезпечить рентабельність досліджуваної галузі [7].

Основою ефективного буряківництва є виробництво якісного насінневого матеріалу. Основні ланки селекційно-насінницького процесу – це селекція, тобто створення сортів та гібридів, їх випробування, районування, насінництво. Практика буряківництва свідчить, що сучасні технології виробництва цукрових буряків не можливі без використання високопродуктивних однонасінних гібридів та їх насіння з добрими показниками посівних якостей.

Організація насінництва цукрових буряків – досить складний агротехнологічний процес, що вимагає високої кваліфікації виконавців, ієрархічної підпорядкованості його структур одна одній і послідовності у здійсненні наукових та виробничо-технологічних циклів.

Проведений аналіз свідчить, що вітчизняне цукробурякове виробництво динамічно втрачає свої міцні в минулому позиції. Причиною цього є певні кризові моменти, які виникли в останні роки в цукробуряковій галузі внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин, проте головним чинником зниження ефективності насінництва цукрових буряків є імпорт насіння закордонної селекції.

У даний час у виробництві цукрових буряків значний відсоток затрат зумовлюють затрати на насіння. Ціновий діапазон на насіння імпортного виробництва знаходиться в межах від 100 до 130 євро за одну посівну одиницю. Ціни на гібриди та сорти цукрових буряків вітчизняних наукових установ та дослідних господарств упродовж цьогорічної посівної кампанії становили від 200 до 300 грн/п. од. Бурякосіючі господарства висівають 1,2-1,5 посівних одиниць (1 п. од. – 100 000 насінин), а інколи і більше. Таким чином, витрати на насіння при використанні іноземного складуть біля 3000-3900 грн на гектар, що в 10-13 разів перевищує вартість вітчизняного насіння.

Серед причин зниження урожайності цукрових буряків також є використання низькоякісного насінневого матеріалу. Аграрні товаровиробники досить часто відмовляються від насінневого матеріалу вітчизняної селекції, аргументуючи це тим, що закордонні аналоги демонструють набагато кращі показники за врожайністю коренеплодів і збором цукру.

Проведеними дослідженнями розрахунків ефективності виробництва заготовлюваного насіння цукрових буряків безвисадковим способом встановлено, що у вітчизняних виробників існують значні резерви підвищення ефективності виробництва за рахунок зміни рівня урожайності [8].

Одними із категорій, які становлять основу будь-якої економіки, є витрати і собівартість продукції. Вирішальне значення для ефективного управління підприємством мають повнота, достовірність і оперативність надходження інформації про витрати, які формують собівартість продукції.

Зростання за останні роки виробничої собівартості цукрових буряків головним чином пов'язане зі зростанням цін на матеріально-технічні ресурси, які використовують сільськогосподарські підприємства.

Проведений в таблиці 1 аналіз розміру витрат на виробництво насіння цукрових буряків свідчить про те, що при підвищенні урожайності насіння збільшується частка витрат на мінеральні добрива та оплату праці, а витрати на паливно-мастильні матеріали, насіння, воду відповідно зменшуються.

Рівень врожайності насіння цукрових буряків істотно впливає на показники трудомісткості, собівартості, прибутковості насінницької галузі. Отже, підвищення врожайності виробленого насіння є одним з основних чинників зниження собівартості посівного матеріалу та підвищення рівня рентабельності його виробництва.

Потрібно визнати, що на даний час в Україні майже повністю зруйнована донедавна ефективна система насінництва; матеріально-технічна база вітчизняної селекції перебуває в стані зубожіння і занепаду; зменшилась кількість насінневих заводів; ринок насіння цукрових буряків власної селекції зазнав негативної деформації через відсутність організаційно-економічного механізму зі змінами структурного, функціонального, організаційного, техніко-технологічного та інвестиційно-інноваційного характеру.

Таблиця 1

Витрати на виробництво насіння цукрових буряків залежно від рівня урожайності в Україні* (2014 р.)

Показники	Урожайність насіння, т/га					
	1,5		2,0		2,5	
	на 1 га, грн	на 1 т, грн	на 1 га, грн	на 1 т, грн	на 1 га, грн	на 1 т, грн
Оплата праці з нарахуваннями	2431,09	1620,73	2856,66	1428,33	3068,14	1227,26
Паливно-мастильні матеріали	1850,48	1233,66	1890,47	945,23	1900,57	760,23
Амортизація	587,42	391,62	602,64	301,32	608,52	243,41
Поточний ремонт	440,57	293,71	451,98	225,99	456,39	182,56
Насіння	2700,00	1800,00	2700,00	1350,00	2700,00	1080,00
Мінеральні добрива	2575,00	1716,67	2929,70	1464,85	3122,05	1248,82
Засоби захисту рослин	303,88	202,59	303,88	151,94	303,88	121,55
Вода	987,00	658,00	987,00	493,50	987,00	394,80
Інші витрати	593,77	395,85	636,12	318,06	657,33	262,93
Адміністративні витрати	1496,31	997,54	1603,01	801,51	1656,47	662,59
Всього витрат	13965,53	9310,35	14961,46	7480,73	15460,35	6184,14

*Джерело: [7]

У такій складній ситуації, яка виявляється у справжньому засиллі іноземних компаній на ринку насіння, вітчизняному виробнику ефективно займатися господарською діяльністю вкрай важко. Дистриб'ютори іноземних компаній мають можливість запропонувати сільгоспвиробникам не тільки широкий асортимент насіння, але й повний пакет сервісних та консультаційних послуг, систему дисконтів, бонусів та інших заходів, які спрямовані на ефективне просування своєї продукції. Певне сприяння в цьому здійснюють окремі чиновники відповідних міністерств і відомств.

Дана ситуація має негативну тенденцію. Протягом останніх 3-4 років площі цукрових буряків у переважаючій кількості господарств засіваються на 90% і більше насінням іноземної селекції. Проте масове використання насіння зарубіжної селекції не сприяло значному збільшенню валових зборів цукрових буряків, які протягом останніх 5 років були на рівні 3-4 т/га.

Часто виходить, що закордонні гібриди мало пристосовані до складних ґрунтово-кліматичних умов України, що значно підвищує ймовірність ураження їх хворобами, а це в свою чергу суттєво знижує технологічні показники якості сировини і, крім того, призводить до зростання в 3-4 рази витрат на 1 га посіву цукрових буряків.

Розмір посівних площ і врожайність цукрових буряків є важливими показниками стану вітчизняної цукрової галузі, оскільки від них безпосередньо залежить загальний обсяг виробництва цукрових буряків (табл. 2).

З таблиці 2 видно, що протягом дев'яти років площа посіву цукрових буряків в Україні зазнає значних коливань. Спостерігається збільшення площі посіву цукросировини у 2010 р. до 501 тис. га і в 2011 р. – до 532 тис. га, а, починаючи з 2013 р. і по 2015 р., відбувається поступове скорочення площ посіву до 239 тис. га. У 2016 році площа посіву цукрових буряків дещо підвищилась у порівнянні з 2015 роком і становила 291 тис. га.

Таблиця 2

**Основні показники виробництва цукрових буряків в Україні
за 2008-2016 роки***

Показники	Роки									2016 р. до 2008 р., +/-
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Посівні площі, тис. га	380	322	501	532	458	280	331	239	291	-89
Площі, з яких зібрано врожай, тис. га	377	320	492	516	449	271	330	237	291	-86
Виробництво, тис. т	13438	10067	13749	18740	18439	10789	15734	10331	14011	573
Урожайність, з 1 га, ц	356	315	279	363	411	399	477	436	482	126

*Примітка: складено згідно з даними Держкомстату України [9]

Науковими дослідженнями давно було встановлено кореляційний зв'язок між розміром площі посіву цукрового буряка і такими показниками, як валовий збір та урожайність. Валовий збір солодких коренів в Україні та його обсяг прямо залежить від площі посіву культури і характеризується пропорційними коливаннями.

Найбільший валовий збір відмічено у 2011 р. – 18740 тис. т, а найменший – у 2015 р. – 10331 тис. т. Однак у 2016 році валовий збір даної культури збільшився до 14011 тис. т. Найвищий рівень урожайності цукрових буряків – 482 ц з 1 га відмічено у 2016 році, що на 203 і 126 ц більше за аналогічні показники 2010 і 2008 років.

У формуванні рівня врожайності цукрових буряків важлива роль належить насінню. Аналіз стану вітчизняного насінництва цукрових буряків переконливо свідчить про невтручання держави в питання насінництва, а цукрові компанії не усвідомлюють, або не хочуть усвідомлювати того факту, що насінництвом цукрових буряків вони повинні займатись самі, стимулювати його селекцію, апробацію і виробництво за власні кошти.

Зміна клімату, майже щорічна аномальна літня спека в липні, відсутність достатньої кількості вологи у критичні для рослин періоди ставлять перед науково-дослідними установами та безпосередньо цукровиробниками ряд складних завдань, вирішення яких полягає у вдосконаленні (корекції) технології вирощування насіння цукрових буряків, а саме, у відповідності до перерахованих викликів.

Досвід успішних господарств наочно доводить, що в сучасних умовах розвитку аграрного виробництва, з утвердженням різних організаційних форм господарювання, роль насінництва зростає. Зарубіжний приклад показує, що ефективне насінництво має розвиватися на промисловій основі, а контроль за якістю сортового насіння повинен здійснюватися незалежно від форми власності та господарювання, через державні органи.

Однією з причин незадовільного стану вітчизняного насінництва цукрових буряків можна вважати той факт, що значна кількість насінницьких підприємств втратила спеціалізацію, скоротила загальну площу насінників, що призвело до зменшення валового збору насіння [9].

Погіршення стану основної селекційної бази та перепрофілювання спеціалізованих господарств призвело до того, що виробництво високотолерантних до різних умов вирощування гібридів цукрових буряків із високим виходом цукру в державі практично було припинено.

Виходом із створеної кризи у вітчизняному насінництві цукрових буряків могло б стати партнерство дослідно-селекційних станцій з цукровими компаніями, які готові вкласти кошти в розвиток насінництва, але для цього необхідно мати конкурентоспроможні гібриди української селекції.

Крім того, однією із причин незадовільного стану вітчизняного цукробурякового виробництва і зниження економічної ефективності його функціонування є зменшення виробництва та продажу господарствам промислових засобів виробництва і предметів праці (сільськогосподарських машин і обладнання, мінеральних добрив і хімічних меліорантів, пестицидів і гербіцидів, елітного насіння) тощо [10].

Тому для підвищення економічної ефективності цукробурякового виробництва, ми вважаємо, необхідно розробити і впровадити комплексну програму зі створення вітчизняних високопродуктивних гібридів з високою якістю насіння і забезпечення їх використання в найближчі роки на всій площі вирощування буряків, а також інфраструктурне забезпечення, залучення інвестицій та кредитування в цукробурякову галузь.

До недавнього часу господарств, де вирощували насіння цукрових буряків, було чимало, але внаслідок певних причин, потреба в посівному матеріалі зменшилася. В Україні спостерігається справжнє засилля іноземних компаній. Протягом останніх років український ринок насіння цукрових буряків на 15-20% представлений вітчизняними сортами і гібридами, іноземні фірми відповідно поставляють українським товаровиробникам 80-83% від загального обсягу.

У таблиці 3 наведено прогноз необхідної кількості насіння цукрових буряків (з урахуванням 15% резервного фонду).

Таблиця 3

Прогноз необхідної кількості насіння цукрових буряків в Україні, 2013-2020 рр.*

Показники	Роки								2020 р. до 2013 р., +/-
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Площа посіву цукрових буряків, тис. га	286	379	383	405	394	384	374	366	80
Обсяг насіння, т: фабричного	666	882	892	943	918	894	871	852	186
базисного	17	22	23	24	23	23	22	22	5

*Джерело: [2]

Прогнозоване зростання валових зборів цукрових буряків на період до 2020 року повинно передбачати виробництво фабричного обсягу насіння цукрових буряків на рівні 852 т, в т.ч. базисного – 22 т. Крім того, необхідно довести питому вагу посіву цукрових буряків насінням вітчизняної селекції в 2015-2020 роках від 15-20 до 55-60%.

Продуктивність та ефективність буряківництва значною мірою залежить не тільки від агрокліматичних умов і рівня техніки, але також і від генетичного потенціалу використовуваного сорту цукрових буряків та якості посівного матеріалу. Слід розвивати і вдосконалювати селекційну роботу, зокрема: створювати і впроваджувати у виробництво інноваційні високопродуктивні сорти і гібриди цукрових буряків, стійких до хвороб і несприятливих факторів зовнішнього середовища, які відповідають вимогам інтенсивної технології, конкурують за показниками цукристості з кращими закордонними аналогами.

Вагомий внесок у розвиток вітчизняної селекції та насінництва цукрових буряків забезпечила Ялтушківська дослідно-селекційна станція (с. Черешневе Барського району Вінницької області), створена наприкінці 90-х років XIX століття.

Ялтушківська дослідно-селекційна станція Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків Національної академії аграрних наук України (далі ЯДСС) заснована з метою створення вітчизняних високопродуктивних сортів цукрових буряків, адаптованих до місцевих ґрунтово-кліматичних умов. ІБК і ЦБ НААНУ разом із Вінницьким національним аграрним університетом є засновниками ННВК “Всеукраїнський науково-навчальний консорціум”. Ялтушківська дослідно-селекційна станція ІБК і ЦБ НААН має паспорти-патенти на право виробництва та реалізації оригінального, елітного і репродукційного насіння сільськогосподарських культур як селекції станції, так і селекції інших наукових установ України. За останні роки виконання науково-технічної програми досліджень в області селекції сортів сільськогосподарських культур співробітниками Ялтушківської ДСС створено та занесено до Реєстру сортів рослин України спільно з іншими науковими установами більш як 20 гібридів цукрових буряків на цитоплазматичній чоловічостерильній основі (ЦЧС) (Ялтушківський ЧС 72, Анічка, Ворскла, КВ-Бар, Явір, Максим, Смарагд, Прометей та ін.), сорт ярого ячменю Оксамитовий, сорт кормових буряків Сонет та гречки Крупнозелена.

Основними напрямками, видами наукової і господарської діяльності станції є:

- виробництво, заготівля та переробка сільськогосподарської продукції рослинництва і тваринництва, надання сільськогосподарських послуг;
- створення та впровадження у виробництво високопродуктивних сортів і гібридів, які відповідають вимогам інтенсивних технологій;
- виробництво базисного насіння цукрових буряків та інших культур вищих репродукцій, які забезпечують підтримку та прискорену сортозаміну і сортооновлення;
- реалізація базисного насіння цукрових буряків, гречки та інших культур;
- розробка і освоєння у виробництво інтенсивних технологій, нових технологічних процесів, які забезпечують стале виробництво цукрових буряків та передбачають раціональне використання земельних ресурсів.

Для детальної характеристики Ялтушківської ДСС проаналізуємо основні показники розміру даного підприємства (табл. 4).

Реальні обсяги виробництва валової продукції в господарстві у 2016 році зросли на 1,7 % порівняно з 2014 роком. Відповідно зріс і чистий дохід від реалізації продукції – на 74,5 % за аналізований період. Хоча потрібно зазначити, що результативність даного показника на понад 98% була забезпечена галуззю рослинництва.

Таблица 4

Основні показники розміру Ялтушківської ДСС*

Показники	Роки			2016 р. у % до 2014 р.
	2014	2015	2016	
Валова продукція в постійних цінах 2010 р., всього, тис. грн	7567,0	6904,0	7698,0	101,7
у т.ч. продукція рослинництва	7564,0	6900,0	7682,0	101,6
продукція тваринництва	3,0	4,0	16,0	5 р.
Чистий дохід від реалізації, тис. грн	11759,0	14856,0	20523,0	174,5
у т.ч. продукція рослинництва	11752,0	14847,0	20519,0	174,6
продукція тваринництва	7,0	9,0	4,0	57,1
Площа сільськогосподарських угідь, га	2109	2109	2109	100,0
у т. ч. рілля	1847	1847	1847	100,0
Середньооблікова чисельність працюючих всього, чол.	40	50	47	117,5

* Джерело: розраховано авторами за даними форми 50-с.-г. підприємства

Протягом останніх трьох років загальна площа сільськогосподарських угідь ЯДСС залишається незмінною і складає 2109 га, в тому числі – 1847 га рілля. За досліджуваний період збільшилась середньорічна кількість працівників господарства на 7 чоловік, або на 17,5 %.

Таким чином, результати аналізу основних показників діяльності дослідно-селекційної станції за 2014-2016 рр. свідчать про задовільне становище підприємства. Це зумовлено, перш за все, забезпеченням підприємства необхідними видами ресурсів, висококваліфікованим персоналом, конкурентоспроможністю підприємства внаслідок економії на масштабах діяльності, прибутковістю.

Як показав попередньо проведений аналіз, забезпеченість господарства основними видами ресурсів дещо зростає, і в кінцевому рахунку такий стан повинен мати певний вплив на рівень ефективності виробництва продукції. Показники ефективності акумулюють використання всіх факторів як природного, так і економічного характеру.

Для дослідження рівня та динаміки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в ЯДСС за останні три роки розглянемо відповідні показники (табл. 5).

В цілому економічний стан Ялтушківської дослідно-селекційної станції за останній рік досліджуваного періоду дещо погіршився:

- виробництво валової продукції на 100 га с.-г. угідь у минулому році збільшилося лише на 1,7 % до рівня 2014 р.;
- виробництво продукції в розрахунку на 1 працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві склало 75,8 % до рівня 2014 року;
- у 2016 році ЯДСС отримала 1579 тисяч гривень прибутку на 100 га с.-г. угідь та 70,8 тис. грн прибутку на 1 працівника, що на 41,7 та 0,8 тис. грн більше за аналогічні показники 2014 року;
- рівень рентабельності виробництва в 2016 році був на рівні 19,4 %, що на 6,9 пунктів менше за аналогічний показник 2014 року.

Таблица 5

**Показники економічної ефективності виробництва
сільськогосподарської продукції Ялтушківської ДСС***

Показники	Роки			2016 р. до 2014 р.	
	2014	2015	2016	+/-	%
Вироблено валової продукції в постійних цінах 2010 р. на:					
- 100 га с.-г. угідь, тис. грн	358,8	327,4	365,0	6,2	101,7
- 100 грн. виробничих затрат, грн	92,20	51,60	46,60	- 45,60	50,5
- 1 працівника, тис. грн	216,2	168,4	163,8	- 52,4	75,8
Отримано чистого доходу на:					
- 100 га с.-г. угідь, тис. грн	557,6	704,4	973,1	415,5	174,5
- 100 грн. виробничих затрат, грн	126,30	106,90	119,40	- 6,90	94,5
- 1 працівника, тис. грн	336,0	362,3	436,7	100,7	130,0
Матеріаломісткість, грн	0,67	1,75	1,82	1,15	271,6
Матеріаловіддача, грн	1,49	0,57	0,55	- 0,94	36,9
Отримано прибутку на:					
- 100 га с.-г. угідь, тис. грн	116,2	45,2	157,9	41,7	135,9
- 100 грн. виробничих затрат, грн	26,30	6,90	19,40	- 6,90	73,8
- 1 працівника, тис. грн	70,0	23,2	70,8	0,8	101,1
Рівень рентабельності, %	26,3	6,9	19,4	- 6,9 п.	x

*Джерело: розраховано авторами за даними форми 50-с.-г. підприємства

Отже, в цілому підприємство має задовільні умови для функціонування, але слід пам'ятати, що у підвищенні економічної ефективності виробництва продукції рослинництва важливе значення має зниження виробничих технологічних витрат і на цій основі – зниження собівартості продукції.

Критерій економічної ефективності є оцінкою сільськогосподарського виробництва. Дана ознака пов'язана із збільшенням виробництва споживчих вартостей на основі раціонального використання виробничих ресурсів і підвищення продуктивності праці [11].

Збільшення виробництва цукрових буряків і підвищення доходності цукрового буряківництва можливе лише при значному зростанні урожайності. У сучасних умовах господарювання серед факторів, які сприяють цьому, найбільше значення має забезпеченість аграрних підприємств засобами виробництва, в тому числі, високоякісним насіннєвим матеріалом.

Науково встановлено, що приріст урожаю цукрових буряків за рахунок використання нових високоврожайних гібридів сягає від 150 до 250 ц/га. Розрахунки показують, що доведення посівної площі під цими гібридами до 0,5 млн гектарів дозволить отримати прогнозований валовий збір цукрових буряків понад 17 млн т, з яких можна одержати біля 3 млн т цукру. При середній цукристості буряків від 16 до 18% вихід цукру становить 6 т/га, що втричі більше фактично отриманого цукру в Україні.

Таким чином, використання нових вітчизняних гібридів насіння цукрових буряків дозволить аграрним підприємствам одержувати стабільні валові збори солодких коренів, скорочуючи при цьому посівні площі та зменшуючи втрати, які пов'язані з вирощуванням і переробкою сировини [12].

При розрахунках економічної ефективності насінництва цукрових буряків ми користувалися методиками, які дозволяють на системній основі здійснити порівняння та оцінити різні технології виробництва, обрати оптимальний варіант раціонального використання як матеріальних, так і нематеріальних ресурсів [13].

За трирічними даними нами було здійснено моніторинг економічної ефективності виробництва насіння цукрових буряків у досліджуваному господарстві. При цьому визначали такі показники, як урожайність насіння, затрати на вирощування, собівартість продукції, прибуток та рівень рентабельності (табл. 6).

Таблиця 6

Ефективність виробництва заготовлюваного насіння цукрових буряків в умовах Ялтушківської ДСС*

Показники	Роки			2016 р. до 2014 р.	
	2014	2015	2016	+/-	%
Площа, га	10,5	13,0	12,0	1,5	114,3
Урожайність, т/га	1,20	1,10	1,34	0,14	111,7
Схожість, %	82,4	83,2	85,0	2,6	103,2
Реалізаційна ціна, грн/т	12500	13480	15200	2700	121,6
Собівартість, грн/т	8930	10570	11200	2270	124,4
Прибуток, грн/т	3570	2910	4000	430	112,0
Рівень рентабельності, %	40,0	27,5	35,7	-4,4	89,3

*Джерело: розраховано авторами за даними форми 50-с.-з. підприємства

За однофазного способу збирання насіння буряків підвищення врожайності та якості насіння протягом останніх трьох років забезпечувало отримання економічного ефекту в сумі 3570-4000 грн з 1 гектара за собівартості 1 т насіння 8930-11200 грн та рівня рентабельності 27,5-40,0%.

Дані таблиці 6 свідчать, що інфляційні процеси в економіці держави, нестримне зростання цін на енергоносії, матеріально-технічні засоби, мінеральні добрива та засоби захисту рослин призвели до зростання собівартості та відповідного зниження рентабельності виробництва насіння цукрових буряків. У цих умовах виникає необхідність раціональної організації виробництва насіння цукрових буряків в Ялтушківській дослідно-селекційній станції.

Підвищення економічної ефективності виробництва насіння цукрових буряків полягає в тому, щоб на кожну одиницю витрат – трудових, матеріальних і фінансових – досягти максимального збільшення виробництва високоякісного насіння, підвищення його прибутковості.

Проведеним дослідженням встановлено, що на продуктивність цукрових буряків впливає багато факторів, чи не головним з них є якість насіння, сорт (гібрид) буряків. Важливе місце в отриманні максимальних врожаїв цукрових буряків з високими технологічними якостями належить селекційній роботі, адже з селекцією нерозривно пов'язане насінництво, яке в своїй організаційній структурі відображає рівень її розвитку.

Серед чинників ефективного ведення насінництва цукрових буряків є екологія насіння, сортова та насінницька агротехніка, післязбиральне та передпосівне оброблення і зберігання виробленого насіння.

Аналізуючи ситуацію, яка склалася з насінництвом цукрових буряків в державі, ми повинні визнати той факт, що технологічний ланцюг з виробництва насіння розірваний. А це, в свою чергу, призводить до небажання господарств займатися вирощуванням фабричного насіння.

На думку науковців, у нашій державі порушено основне правило насінневого ринку цукрових буряків – виробництво насіння за обсягами та якістю, відповідно до запиту конкретного споживача, який має оформлятися наперед – за 4 роки. На даний час слабкою ланкою є контроль якості та сертифікації насінневих матеріалів на відміну від західних країн.

Ось деякі з причин такого становища в насінництві цукрових буряків:

а) невинуватена відмова держави від контролю за процесами, що відбуваються в галузі та некоректне регулювання ринків насіння;

б) надання товаровиробниками переваги імпортованому насінню;

в) значна частина сільськогосподарських підприємств втрачає зацікавленість до виробництва цукрових буряків, відбувається подрібнення посівних площ у господарствах різних форм власності, скорочується загальна площа під інтенсивними технологіями вирощування, щороку списуються насінницькі плантації через недогляденість і забур'яненість;

г) на ринок поставляється 30-40% низькопробного насіння невідомого походження, допускаються фальсифікації сортової документації.

В зв'язку з цим ми повинні усвідомити той факт, що вітчизняне насінництво необхідно не тільки підтримувати і ефективно його лобювати, а також швидко створити резерви для забезпечення якісним вітчизняним насінням наших виробників рослинницької продукції, інакше такою ситуацією неодмінно скористаються іноземні компанії та фірми.

Серед організаційно-економічних засад підвищення ефективності насінництва цукрових буряків ряд науковців пропонують послідовно формувати регульований вітчизняний ринок насіння при подальшому вдосконаленні нормативної бази регулювання цивілізованих принципів діяльності суб'єктів підприємництва, що працюють у цукровобуряковому підкомплексі АПК.

Для реалізації поставлених цілей в умовах Ялтушківської дослідно-селекційної станції необхідно мати комплекс технічних засобів для ведення завершеного циклу насінництва у встановлених обсягах виробництва оригінального насіння. Для покращення основних показників якості насіння цукрових буряків, підвищення урожайності насінників, зменшення обсягів робіт і затрат на вирощування маточних коренеплодів та збільшення рентабельності виробництва необхідно частково вирощувати насіння безвисадковим способом на зрошуваних ділянках.

Підвищення рівня рентабельності виробництва насіння цукрових буряків досягається, насамперед, за рахунок зниження собівартості маточних коренеплодів та підвищення врожайності і якості насіння. Вартість маточних буряків у свою чергу визначається їх видом і масою. У зв'язку з цим можна виділити наступні організаційно-економічні засади підвищення рівня рентабельності виробництва насіння цукрових буряків в Ялтушківській дослідно-селекційній станції:

- спеціалізація і концентрація виробництва насіння, що забезпечує стабільність галузі, зростання врожаю на 0,3-0,5 ц/га насіння з підвищенням схожості ЦЧС гібридів на 3-4% та маси 1000 штук і виходу каліброваного насіння на 7-8%, що дуже важливо з економічного боку і його якості;

- зниження витрат на виробництво маточних буряків і підвищення коефіцієнта виходу маточних коренеплодів;
- зниження витрат на вирощування насінників цукрових буряків і забезпечення урожайності насіння на рівні 1,5-1,8 тонн на гектар і схожістю (сировини) в межах 83-85%;
- підвищення зацікавленості авторів (селекціонерів) у впровадженні нових гібридів у виробництво;
- достатнє виробництво базисного і фабричного насіння нових гібридів, технологічна і організаційна перебудова системи насінництва, адресна фінансова допомога держави та зміна цінової політики.

Висновки. Забезпечення бурякосіючих господарств високоякісним та конкурентоздатним насінням цукрових буряків має важливе значення не тільки для цукробурякової галузі, але й для всього цукробурякового підкомплексу України.

Однак за останні роки насінництво цукрових буряків перебуває в критичному стані, цукробурякова галузь потребує підвищення ефективності виробництва, доробки та реалізації насіння цукрових буряків.

Поліпшення ситуації у насінневому господарстві можливе шляхом організації агропромислових структур, де всі стадії виробничого процесу, від вирощування насіння до його реалізації, мають бути ланками єдиного технологічного процесу.

Значним резервом у підвищенні врожайності та збільшенні валових зборів насіння цукрових буряків, покращенні його якості в умовах Ялтушківської дослідно-селекційної станції є застосування високоефективних технологічних процесів і технологій, які поєднують новітні досягнення селекції, насінництва, способів сортової агротехніки, хімізації та механізації вирощування насіння цукрових буряків.

При проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності дослідно-селекційної станції бажано використовувати методіку, яку розроблено спільно з науковцями ВНАУ для визначення економічної ефективності виробництва насіння цукрового буряка. Це дозволить спеціалістам господарства комплексно аналізувати і розробляти шляхи для покращення не тільки ефективності результатів виробництва, але й ефективності реалізації виробленої продукції.

Список використаних джерел

1. Ємцев В.І. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств цукробурякового підкомплексу в умовах конкурентного середовища: [монографія] / В.І. Ємцев. – К.: ЦП “КОМПРИНТ”, 2013. – 477 с.
2. Бондар В.С. Цукробуряковий підкомплекс України: напрями стабілізації та індикатори розвитку до 2020 року / В.С. Бондар, А.В. Фурса // Економіка АПК. – 2014. – №1. – С. 20-29.
3. Калетнік Г.М. Перспективи економічного зростання вітчизняного бурякоцукрового виробництва / Г.М. Калетнік, М.В. Роїк, В.С. Бондар // Вісн. аграр. науки. – 2009. – №11. – С. 68.
4. Балагура О.В. Продуктивність буряків цукрових залежно від сортових особливостей і гідротермічних умов вегетаційного періоду / О.В. Балагура // Агробіологія: зб. наук. пр. – Біла Церква: БНАУ, 2011. – Вип.5. – С. 74-77.
5. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку: Монографія / [П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська, В.І. Власов та ін.]; за ред. акад. П.Т. Саблука, проф. М.Ю. Коденської. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 390 с.

6. Карпук Л.М. Продуктивність цукрових буряків залежно від якості висіяного насіння / Л.М. Карпук, Л.М. Качан // Збірник наукових праць Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН. – К., 2012. – Вип. 14. – С. 438-441.
7. Шутенко Т.О. Вплив способів збирання насіння цукрових буряків на формування його урожаю та якісні показники / Т.О. Шутенко // Вісник Уманського національного університету садівництва. – 2015. – № 1. – С. 68-71.
8. Доронін А.В. Еколого-економічні аспекти вирощування насіння цукрових буряків в Україні / А.В. Доронін // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2014. – Вип. 84. – С. 197-207.
9. Фурса А.В. До питання насінництва цукрових буряків / А.В. Фурса // Економіка АПК. – 2015. – №4. – С. 27-34.
10. Молоцький М.Я. Селекція і насінництво сільськогосподарських рослин / Молоцький М.Я., Васильківський О.П., Киязюк В.І., Власенко В.А. – К.: Вища освіта, 2006. – 463 с.
11. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.
12. Стасіневич С.А. Підвищення ефективності виробництва цукрових буряків в Україні: фактори та умови / С.А. Стасіневич, О.Ю. Грищенко // Економіка АПК – 2008. – № 5. – С.103-107.
13. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / [Войскобійник Ю.П., Шпикуляк О.Г., Камінський І.В. та ін.]: за ред. Ю.П. Воскобійника. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 355 с.

Список використаних джерел в транслітерації / References

1. Yemtsev V.I. Zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv tsukroburiakovooho pidkompleksu v umovakh konkurentnoho seredovyshcha: [monohrafiia] / V.I. Yemtsev. – K.: TsP “KOMPRYNT”, 2013. – 477 s.
2. Bondar V.S. Tsukroburiakovi pid kompleks Ukrainy: napriamy stabilizatsii ta indykatory rozvytku do 2020 roku / V.S. Bondar, A.V. Fursa // Ekonomika APK. – 2014. – №1. – S. 20-29.
3. Kaletnik H.M. Perspektyvy ekonomichnoho zrostannia vitchyznianoho buriakotsukrovohovyrobnytstva / H.M. Kaletnik, M.V. Roik, V.S. Bondar // Visn. ahrar. nauky. – 2009. – №11. – S. 68.
4. Balahura O.V. Produktyvnist buriakiv tsukrovykh zalezno vid sortovykh osoblyvostei i hidrotermichnykh umov vehetatsiinoho periodu / O.V. Balahura // Ahrobiolohiia: zb. nauk. pr. – Bila Tserkva: BNAU, 2011. – Vyp.5. – S. 74-77.
5. Tsukroburiakove vyrobnytstvo Ukrainy: problemy vidrodzhennia, perspektyvy rozvytku: Monohrafiia / [P.T. Sabluk, M.Yu. Kodenska, V.I. Vlasov ta in.]; za red. akad. P.T. Sabluka, prof. M.Yu. Kodenskoï. – K.: NNTs IAE, 2007. – 390 s.
6. Karpuk L.M. Produktyvnist tsukrovykh buriakiv zalezno vid yakosti vysiiianoho nasinnia / L.M. Karpuk, L.M. Kachan // Zbirnyk naukovykh prats Instytutu bioenerhetychnykh kultur i tsukrovykh buriakiv NAAN. – K., 2012. – Vyp. 14. – S. 438-441.
7. Shutenko T.O. Vplyv sposobiv zbyrannia nasinnia tsukrovykh buriakiv na formuvannia yoho urozhaiu ta yakisni pokaznyky / T.O. Shutenko // Visnyk Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva. – 2015. – № 1. – S. 68-71.
8. Doronin A.V. Ekoloho-ekonomichni aspekty vyroshchuvannia nasinnia tsukrovykh buriakiv v Ukraini / A.V. Doronin // Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva. – 2014. – Vyp. 84. – S. 197-207.

9. Fursa A.V. Do pytannia nasinnytstva tsukrovykh buriakiv / A.V. Fursa // Ekonomika APK. – 2015. – №4. – S. 27-34.

10. Molotskyi M.Ya. Seleksiia i nasinnytstvo silskohospodarskykh roslyn / Molotskyi M.Ya., Vasylykivskyi O.P., Kyhaziuk V.I., Vlasenko V.A. -K.: Vyshcha osvita, 2006. – 463 s.

11. Andriichuk V.H. Efektyvnist diialnosti ahrarnykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, analiz: Monohrafiia / V.H.Andriichuk. – K.: KNEU, 2005. – 292 s.

12. Stasinevych S.A. Pidvyshchennia efektyvnosti vyrobnytstva tsukrovykh buriakiv v Ukraini: faktory ta umovy / S.A. Stasinevych, O.Yu. Hryshchenko // Ekonomika APK – 2008. – № 5. – S.103-107.

13. Vytraty ta efektyvnist vyrobnytstva produktsii v silskohospodarskykh pidpriemstvakh (monitorynh) / [Voiskobiinyk Yu.P., Shpykuliak O.H., Kaminskyi I.V. ta in.]: za red. Yu.P. Voskobiinyka. – K.: NNTs IAE, 2011. – 355 s.

ANNOTATION

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PRINCIPLES OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF PRODUCTION OF SUGAR BEET SEEDS

KALETNIK Hrygoriy,

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Academician of NAAS of Ukraine,*

*President of the "Ukrainian Scientific-Educational Consortium",
Vinnytsia National Agrarian University,*

STAROSUD Vitaliy,

Director of Yaltushkiv

*Experimental Breeding Station of the Institute
of Bioenergy Crops and Sugar Beets of the National
Academy of Agrarian Sciences of Ukraine*

(Chereshneve),

AMONS Sergey,

Candidate of Agricultural Sciences,

Associate Professor of Economics Department,

Vinnytsia National Agrarian University

(Vinnytsia)

Article is devoted to the organizational and economic principles of efficiency of sugar beet seed production in terms of Vinnytsia region. It has been proved that the main factor for the effective functioning of enterprises of sugar sub state is its economic mechanism, improvement is seen as a system of organizational, technological, economic and environmental instruments and methods of quality management as a factor in improving the competitiveness of enterprises of sugar industry.

It was established that the main condition for increasing the level of economic efficiency and competitiveness of sugar industry in the conditions of market transformations is the increase of productivity and improvement of quality of seeds of sugar beet of domestic selection.

Based on the conducted scientific researches on the basis of Yaltushkiv experimental research and breeding station the organizational and economic principles of growing sugar beet seeds are substantiated. As a result, attention is paid to the fact that the use of highly effective technological processes and technologies combining the newest achievements of breeding, seed production, methods of high-grade agricultural machinery, chemistry and mechanization is an important factor in increasing the yield and increasing the gross harvest of sugar beet seeds and improving its quality in Vinnytsia region.

Keywords: costs, production, branch, seeds, sugar beets, resources, technologies, efficiency, profit.

Tabl. 6. Lit. 13.

АННОТАЦИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА СЕМЯН САХАРНОЙ СВЕКЛЫ

КАЛЕТНИК Григорий Николаевич,
*доктор экономических наук, профессор, академик НААНУ,
президент УНПК “Всеукраинский научно-учебный консорциум”,*

СТАРОСУД Виталий Иванович,
*директор Ялтушковской опытно-
селекционной станции ИБК и СС НААН Украины,
(с. Черешневое),*

АМОНС Сергей Эдуардович,
*кандидат сельскохозяйственных наук,
доцент кафедры экономики,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)*

Статья посвящена вопросам организационно-экономических основ повышения эффективности производства семян сахарной свеклы в условиях Винницкой области. Обосновано, что основным фактором эффективного функционирования предприятий свеклосахарного подкомплекса государства является его экономический механизм, совершенствование которого рассматривается как система организационных, технологических, экономических и экологических рычагов и методов управления качеством продукции как фактора повышения конкурентоспособности предприятий свеклосахарной отрасли, которые в процессе взаимодействия обеспечивают совокупность высоких показателей деятельности предприятий свекловодческой отрасли.

Установлено, что основным условием повышения уровня экономической эффективности и конкурентоспособности свеклосахарной отрасли в условиях рыночных преобразований является рост уровня урожайности и улучшения качества семян сахарной свеклы отечественной селекции.

На основе проведенных научных исследований на базе Ялтушковской опытно-селекционной станции обоснованы организационно-экономические методы выращивания семян сахарной свеклы. В итоге акцентируется внимание на том, что

важным фактором повышения урожайности и увеличения валовых сборов семян сахарной свеклы, улучшения его качества в условиях Винницкой области является применение высокоэффективных технологических процессов и технологий, которые сочетают новейшие достижения селекции, семеноводства, способов сортовой агротехники, химизации и механизации выращивания семян сахарной свеклы.

Ключевые слова: затраты, производство, отрасль, семена, сахарная свекла, ресурсы, технологии, эффективность, прибыль.

Табл. 6. Лит. 13.

Інформація про авторів

КАЛЕТНИК Григорій Миколайович – доктор економічних наук, професор, академік НААНУ, президент ННБК “Всеукраїнський науково-навчальний консорціум”, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, rector@vsau.org).

СТАРОСУД Віталій Іванович – директор Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБК і ЦБ НААН України, (23021 Вінницька обл., Барський р-н, с. Черешневе, вул. Селекційна, 4).

АМОНС Сергій Едуардович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: sergeyamons@gmail.com).

KALETNIK Hrygoriy – Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of NASS of Ukraine, President of the “Ukrainian Scientific-Educational Consortium”, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: rector@vsau.org).

STAROSUD Vitaliy – Yaltushkiv Experimental Breeding Station of the Institute of Bioenergy Crops and Sugar Beets of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (21008, Yaltushkiv Experimental Breeding Station, Bar District, village Chereshneve, 4, Selectsiina Str.).

AMONS Sergey – Associate Professor of Economics Department, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: sergeyamons@gmail.com).

КАЛЕТНИК Григорій Николаевич – доктор экономических наук, профессор, академик НААНУ, президент УНПК “Всеукраинский научно-учебный консорциум”, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: rector@vsau.org).

СТАРОСУД Виталий Иванович – директор Ялтушкинской опытно-селекционной станции ИБК и СС НААН Украины (23021, Винницкая обл., Барский р-н, с. Черешневое, вул. Селекционная, 4).

АМОНС Сергей Эдуардович – кандидат сельскохозяйственных наук, доцент кафедры экономики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: sergeyamons@gmail.com).

